

INTERNATIONAL COUNCIL OF MUSEUMS
ICOM AUSTRALIA

Siðareglur ICOM

International Council of Museums

Siðaregur ICOM

Inngangur

Þessi endurskoðaða útgáfa af siðareglum ICOM er afrakstur sex ára vinnu. Reglurnar voru endurskoðaðar með hliðsjón af því sem nú er viðtekið í söfnum og gefnar út að nýju árið 2001. Þá var jafnframt fyrir lagt að farið yrði yfir reglurnar aftur og frágangur og framsetning þeirra löguð að því sem nú tíðkast meðal safnafólks. Þar eru sett fram þau grundvallaratriði sem fagfólk í söfnum vinnur eftir og þau skýrð til að veita almenna leiðsögn, siðfræði og reglur starfsgreinarinnar. Siðareglurnar hafa þrisvar verið bornar undir félagi og á 21. aðalþingi ICOM í Seoul 2004 voru þær samþykktar með lófataki.

Í þessum reglum er sem fyrr lögð megináhersla á þjónustu við samfélagið, almenning og hina ýmsu hópa, sem og á fagleg vinnubrögð safnafólks. Þótt nýjar áherslur megi greina víðast í reglunum – sem að nokkru er vegna breytinga á niðurröðun þeirra og framsetningu þar sem meginatriði eru dregin fram sérstaklega og styttri setningar notaðar – er fátt sem er alveg nýtt í þeim. Nýmælin er að finna í greinum 2.11 og í grunnhugsuninni eins og hún er skýrð í köflum 3, 5 og 6.

Siðareglurnar veita fagfólki aðhald og eru því viðmiðun í starfi á almennum vettvangi þar sem lög og reglugerðir á hverjum stað eru mismunandi og ber ekki alltaf saman. Í þeim eru settar fram lágmarkskröfur um starf og starfsemi sem safnafólk um allan heim getur starfað eftir, jafnframt því sem í þeim felst lýsing á þeim væntingum sem almenningur má af sanngirni hafa til safnafólks.

ICOM gaf út Siðfræði aðfanga árið 1970 og Siðareglur árið 1986. Þessi útgáfa – og bráðabirgðaútgáfan frá 2001 – byggja að miklu leyti á þessari frumvinnu. Vinnan við endurskoðun og endurskipulagningu lenti þó að mestu á þeim sem nú skipa Siðareglunefndina og ber þeim þakkir fyrir framlag sitt á fundum og fjarfundum, sem og fyrir að ná settum markmiðum og starfa innan tímamarka. Nöfn nefndarmanna eru skráð hér að neðan.

Líkt og fyrri reglur, setja þessar fram lágmarkskröfur sem deildir og sérfræðingahópar geta byggt á til að mæta eigin þörfum. ICOM hvetur til þess að í hverju landi og í hópum sérfræðinga séu þróaðar siðareglur sem best henta á hverjum stað og vill gjarnan fá afrit af slíkum reglum. Þau skal senda til Secretary-General of ICOM, Maison de l'UNESCO, 1 rue Miollis, 75732 Paris Cedex 15, France. E-mail: secretariat@icom.museum

Geoffrey Lewis

Formaður Siðareglunefndar ICOM

ICOM Siðareglunefnd 2001-2004

Formaður: Geoffrey Lewis (UK)

Nefndarmenn: Gary Edson (USA); Per Kåks (Svíþjóð); Byung-mo Kim (Lýðv. Kórea); Pascal Makambila (Kongó) – frá 2002; Jean-Yves Marin (Frakkland); Bernice Murphy (Ástralía) til 2002; Tereza Scheiner (Brasilía); Shaje'a Tshiluila (Lýðv. Kongó); Michel Van-Praët (Frakkland).

Formáli

Siðareglur ICOM: Staða

Þessar siðareglur fyrir söfn eru teknar saman of ICOM og til þeirra er vísað í samþykktum ICOM. Þær endurspeglu þau grundvallaratriði sem safnafólk um allan heim viðurkennir og vinnur eftir. Þeir sem eru félagar ICOM og greiða árgjald til samtakanna gangast með því undir siðareglur þessar.

Lágmarksstaðall fyrir söfn

Í þessum reglum er settur fram lágmarksstaðall fyrir söfn. Þar er greint frá röð grundvallartriða sem studd eru leiðbeiningum um það hvernig safnafólk skuli starfa. Í sumum löndum eru ákveðnar lágmarkskröfur skilgreindar í lögum eða reglugerðum. Annars staðar kann að vera um að ræða lágmarkskröfur sem uppfylla þarf til að fá vottun, skráningu eða annað sambærilegt opinbert mat. Í þeim löndum þar sem hið opinbera gerir engar slíkar köfur má nálgast aðstoð og leiðbeiningar frá miðstjórn ICOM, frá ICOM-deildinni í viðkomandi landi eða frá þeirri alþjóðanefnd ICOM sem málið kann að varða. Þess er vænst að löndin hvert fyrir sig og samtök á sérsviðum sem varða safnarekstur noti þessar reglur og byggi á þeim við gerð frekari staðla.

Þýðingar á siðareglum ICOM

Siðareglur ICOM eru gefnar út á þremur tungumálum, ensku, frönsku og spænsku. ICOM fagnar því verði reglurnar þýddar á fleiri tungumál. Þó mun ekki verða litið á slíkar þýðingar sem „staðfestar“ nema þær njóti samþykkis ICOM-deildar í a.m.k. einu landi þar sem viðkomandi tungumál er talað, helst að það sé þar haft að móðurmáli. Þar sem sama tungumál er talað í nokkrum löndum er æskilegast að samráð sé haft við ICOM-deildir þeirra allra. Bent er á að ekki þarf aðeins fagþekkingu til að þýða reglurnar heldur einnig góða færni í meðferð tungumálsins. Taka skal fram úr hvaða máli er þýtt og nefna þær ICOM-deildir sem að þýðingunni komu. Þessi skilyrði banna þó ekki að reglurnar séu þýddar, að hluta eða í heild, til notkunar við kennslu eða rannsóknir.

Orðskýringar / skilgreiningar

Skoðun og mat

Staðfesting á uppruna hlutar og mat á verðmæti hans. Í sumum löndum er hér átt við óháð mat á hlut sem gefa á til safns og notar gefandinn þá matið til að sækja um skattaundanþágur.

Hagsmunaárekstur

Það að einhver hafi einkahagsmuna að gæta sem geti stangast á við reglur sem ber að gæta í starfi og þannig skert, eða virst skerða, hlutleysi við ákvarðanatöku.

Viðskipti

Að kaupa eða selja muni til ágóða fyrir einstakling eða stofnun.

Áreiðanleikaskoðun

Sú krafa að reynt sé til hlítar að komast að hinu sanna í hverju máli áður en ákvörðun er tekin, sér í lagi hvað varðar uppruna og eigendasögu hlutar sem boðinn er til kaups eða afnota.

Forvörður

Safn eða sjálfstæður aðili sem hæfur er til að rannsaka, forverja eða gera við safngripi eða sambærileg menningarverðmæti. Sjá nánar: ICOM News 39 (1), bls. 5-6 (1986).

Menningararfleifð

Hver sá hlutur eða hugtak sem þykir hafa fagurfræðilegt, sögulegt, vísindalegt, andlegt eða trúarlegt gildi.

Yfirstjórn

Einstaklingar eða stofnanir sem samkvæmt samþykktum eða lögum bera ábyrgð á viðgangi, stefnumótun og fjármögnun tiltekins safns.

Fjáröflun

Allt sem miðar að því að skapa tekjur eða hagnað fyrir stofnunina.

Eignarhald

Lagalegur eignarréttur í hverju landi. Í sumum löndum er eignarréttur áskilinn og nægir ekki til að byggja á viðunandi eigendasögu.

Lágmarkskrafa

Þær kröfur sem eðlilegt er að öll söfn og allt safnafólk leitist við að uppfylla. Sum lönd hafa sett fram sínar eigin ályktanir um lágmarkskröfur.

Náttúruarfleifð

Hver sá náttúrulegur hlutur, fyrirbæri eða hugtak, sem telst hafa vísindalegt gildi eða fela í sér andlegan vitnisburð.

Safn

Söfn eru stofnanir með fastan rekstur sem ekki eru reknar til ágóða heldur til þjónustu við samfélagið og til framgangs þess, eru opnar almenningi og safna til sín, viðhalda, rannsaka, miðla og sýna – til skoðunar, menntunarauka eða ánægju – það sem til vitnis er um fólk og umhverfi þess, hvort tveggja hið sýnilega og hið ósýnilega.

Safnafólk

Til safnafólks teljast starfsmenn safna og stofnana sem skilgreindar eru í kafla 2, fyrstu málsgrein 1 og 2, af samþykktum ICOM, hvort heldur þeir njóta launa eða ekki, svo fremi þeir hafi hlotið sérstaka þjálfun eða hafi samsvarandi reynslu á einhverju því sviði sem varðar stjórnun og rekstur safns eða stofnunar af því tagi sem getið er í samþykktum ICOM og vitnað er til hér. Til safnafólks teljast líka þeir aðrir sem virða siðareglur ICOM og starfa fyrir söfn eða stofnanir sem svo eru skilgreindar en þó ekki þeir sem kynna eða selja rekstrarvörur eða tæki sem nota þarf í söfnum og við safnaþjónustu.

Stofnanir sem ekki eru reknar í hagsmunaskyni

Sagt er að lögaðili, hvernig sem eignarhaldi hans sé háttað, sé ekki rekinn í hagsmunaskyni ef allar tekjur hans (að meðtöldum öllum tekjuafgangi eða hagnaði) renna óskiptar í reksturinn.

Upprunasaga

Samfelld eigendasaga hlutar frá því hann fannst eða var búinn til fram til dagsins í dag. Við hana er stuðst til að ákvarða uppruna hlutarins og eignarhald.

Lögmætt eignarhald

Óumdeilanlegur eignarréttur sem styðst við tæmandi upprunasögu frá því hlutur fannst eða var búinn til.

Það skal athugað að skilgreiningar á „söfnum“ og „safnafólki“ eru hér settar fram til bráðabirgða og til nota hér í siðareglum ICOM. Skilgreiningarnar sem gefnar eru í samþykktum ICOM eru enn gildar þar sem endurskoðun samþykktanna hefur ekki verið lokið.

Efnisgreinar

1. Söfn varðveita, túlka og kynna náttúrulegan og menningarlegan arf mannkyns

Grunnhugsun: *Söfn eru ábyrg fyrir óþreifanlegum og óáþreifanlegum arfi okkar, hvort sem um er að ræða náttúruarfleifð eða menningararfleifð. Stjórnunaraðilum og þeim sem hafa með að gera stefnumótun og eftirlit með söfnum ber öðru fremur skylda til að varðveita og kynna þessa arfleifð, sem og þá vinnu, aðstöðu og fjármuni sem lagðir hafa verið fram til starfsins.*

Staða stofnunar

1.1 Skjalfest staða

Yfirstjórn safns skal tryggja að til sé skrifuð og opinber stofnsamþykkt, lagastoð eða önnur opinber skjöl svo sem lög á hverjum stað kveða á um og að þar sé skilgreind lögformleg staða safnsins, hlutverk þess og staðfest að safnið sé ekki starfrækt í hagnaðarskyni.

1.2 Yfirlýsing um hlutverk, markmið og stefnu

Yfirstjórn safnsins skal semja og gera opinbera yfirlýsingu um hlutverk, markmið og stefnu safnsins og fylgja henni í starfi sínu. Yfirlýsingin skal jafnframt taka til hlutverks og skipunar yfirstjórnar.

Aðstaða

1.3 Starfsaðstaða

Yfirstjórn skal tryggja viðunandi starfsaðstöðu til að safnið geti uppfyllt þær starfsskyldur sem settar eru fram í yfirlýsingu um hlutverk þess.

1.4 Aðgengi

Yfirstjórn skal tryggja að safnið og safnaeignin séu aðgengileg almenningi reglulega og á eðlilegum tíma. Sérstakar ráðstafanir ber að gera fyrir þá sem hafa sérstakar þarfir hvað varðar aðgengi.

1.5 Heilbrigði og öryggi

Yfirstjórn skal tryggja að fyllilega sé gætt að heilsu starfsmanna og gesta, öryggi þeirra og aðgengi.

1.6 Varnir gegn hamförum

Yfirstjórn skal móta og framfylgja stefnu sem miðar að því að verja almenning jafnt sem starfsfólk, safneign og aðra aðstöðu safnsins ef hamfarir dynja yfir, hvort sem er af völdum náttúrunnar eða manna.

1.7 Öryggiskröfur Yfirstjórn skal tryggja að gerðar séu viðeigandi öryggisráðstafanir til að verja safneignina þjófnaði og skaða meðan hún er til sýnis, á vinnusvæði eða í geymslu, eða þegar verið er að flytja hluti á milli staða.

1.8 Tryggingar

Þar sem tryggingar eru keyptar sérstaklega fyrir söfn skal yfirstjórn þeirra gæta þess að tryggingar séu fullnægjandi og nái yfir flutning hluta, láns hluti og aðra hluti sem á hverjum tíma kunna að vera á ábyrgð safnsins. Á þeim stöðum þar sem opinberar stofnanir eru að lögum undarþegnar tryggingarskyldu skal ávallt gæta þess sérstaklega að hlutir sem ekki eru eign safnsins sjálfs séu fulltryggðir.

Fjármögnun

1.9 Fjármagn

Yfirstjórn skal tryggja að nægir fjármunir séu fyrir hendi til að standa undir starfsemi og framþróun safnsins. Halda skal reiður á öllum fjármunum með faglegum hætti.

1.10 Stefnumið í fjármögnun

Yfirstjórn skal hafa skjalfesta stefnu um það hvaðan fjár er aflað eða frá hvaða utanaðkomandi aðilum fjármagn skal þegið. Hvaðan sem fjármagns er aflað skal safnið sjálft ráða bæði inntaki og framkvæmd starfsins sem þar fer fram, sýningum og öðrum viðburðum. Við fjáröflun skal þess gætt að slá hvergi af kröfum stofnunarinnar eða almennings (sjá 6.6).

Starfsmannahald

1.11 Starfsmannastefna

Yfirstjórn skal tryggja að allar ákvaðarnir um starfsmenn og starfsmannahald séu teknar í samræmi við stefnu safnsins og með viðteknum löglegum hætti.

1.12 Ráðning forstöðumanns eða aðalstjórnanda

Forstöðumaður eða aðalstjórnandi er lykilmáður og við ráðningu í slíka stöðu skal yfirstjórn huga að þeirri þekkingu og hæfileikum sem hafa þarf til að sinna starfinu. Þar á meðal skal telja viðunandi getu og faglega þekkingu sem fari saman við heiðarleika og vandaða framkomu.

1.13 Aðgangur að stjórnvöldum

Forstöðumaður eða aðalstjórnandi skal vera ábyrgur gagnvart því stjórnvaldi sem í hlut á og jafnframt hafa fullan aðgang að þeim sem þar fara með völd.

1.14 Hæfni starfsfólks

Nauðsynlegt er að ráða starfsfólk sem hefur sérþekkingu til að valda allri ábyrgð sem á það er lögð. (Sjá einnig 2.18, 2.24, 8.12.)

1.15 Þjálfun starfsfólks

Sjá skal fyrir nægum tækifærum til endurmenntunar og fagþjálfunar starfsfólksins svo tryggja megi skilvirka vinnu.

1.16 Árekstrar um siðareglur

Yfirstjórn skal aldrei fara fram á að starfsfólk geri neitt það sem talið verður stríða gegn siðareglum þessum eða gegn landslögum eða gegn siðareglum sérfræðinga sem í hlut kunna að eiga.

1.17 Starfsfólk safna og sjálfboðaliðar

Yfirstjórn skal hafa skjalfestar reglur um notkun sjálfboðaliða í starfinu og skal hvetja til jákvæðra samskipta milli sjálfboðaliða og safnafólks.

1.18 Sjálfboðaliðar og siðareglurnar

Yfirstjórn skal tryggja að sjálfboðaliðar, bæði í starfi sínu fyrir safnið og í allri framkomu, þekki vel til siðareglna ICOM og annarra reglna og laga sem við kunna að eiga.

2. Söfn sem varðveita safneign geyma hana í nafni samfélagsins alls og til framgangs þess

Grunnhugsun: Söfnum ber að viðá til sín, varðveita og kynna safneign sína í þeim tilgangi að verja náttúrulega, menningarlega og vísindalega arfleifð. Safneign er sérstakur arfur almennings, hefur sérstöðu í lögum og nýtur verndar alþjóðalaga. Þannig halda söfnin utan um eign almennings og ber að fara með þann eignarrétt hvað varðar skráningu, aðgengi, ábyrga meðhöndlun og varðveislu.

Aðföng safna

2.1 Söfnunarstefna

Stjórnendur hvers safns skulu samþykkja og birta opinberlega skrifaða stefnu um aðföng, varðveislu og notkun safneignar. Í þessari stefnu skal skýra meðferð alls sem ekki er skráð, varið eða sýnt, sbr. 2.7, 2.8.

2.2 Staðfest eignarhald

Söfn skyldu ekki kaupa eða taka við að gjöf, láni, í arf eða í skiptum, hluti sem ekki hefur verið gengið úr skugga um rétt eignarhald á. Staðfesting á lögmætu eignarhaldi að lögum einhvers tiltekins lands er ekki endilega fullnægjandi staðfesting á eignarhaldi.

2.3 Uppruni og áreiðanleikaskoðun

Áður en nokkur hlutur er keyptur til safnsins, fenginn að láni, í arf eða í skiptum, skal leita allra leiða til að tryggja að hann hafi ekki verið ólöglega fenginn í upprunalandinu eða fluttur þaðan eða frá öðru landi þar sem hann kann að hafa verið í eign lögmæts aðila, að heimalandi safnsins meðtöldu. Í samviskusamlegri úttekt skal felast fullkomin saga hlutarins frá því hann fannst eða var búinn til.

2.4 Hlutir og sýni sem til komin eru vegna óheimilaðra eða óvísindalegra rannsókna

Söfn skulu ekki kaupa eða þiggja hluti ef rökstuddur grunur er á að þeirra hafi verið aflað við rannsóknir sem ekki voru fullnægjandi heimildir fyrir eða þar sem óvísindalegum vinnubrögðum var beitt eða skaða valdið viljandi á minjum eða náttúrunni, jarðmyndunum, dýrategundum eða náttúrulegu umhverfi dýra. Á sama hátt skal ekki kaupa eða þiggja gripi ef ekki hefur verið tilkynnt um fund þeirra til landeigenda, ábúenda eða hlutaðeigandi yfirvalda.

2.5 Helgigripir og líkamsleifar

Söfn skyldu aðeins hýsa líkamsleifar manna eða helgigripi ef hægt er að varðveita slíkt á viðunandi hátt og sýna tilhlýðilega virðingu. Það verður að gera í samræmi við faglega staðla og með hagsmuni og átrúnað þeirra í huga sem byggja upprunalandið, samfélagsins alls, þjóðarbrotu eða trúflokka. Sjá einnig 3.7 og 4.3.

2.6 Líffræðileg og jarðfræðileg sýni sem njóta verndar

Söfn ættu ekki að kaupa eða taka við sýnum sem hafa verið tekin, keypt eða hafa á annan hátt skipt um eigendur í trássi við lög á hverjum stað, í hverju landi eða heimshluta, eða alþjóðalög og þá sáttmála sem gilda um verndun villtra dýra eða náttúrunnar.

2.7 Lifandi safneign

Þar sem safn heldur lifandi jurtir eða dýr skal taka sérstakt tillit til þeirra náttúru- og félagslegu aðstæðna sem þau eru sprottin úr, sem og laga á hverjum stað, í hverju landi eða heimshluta, eða alþjóðalaga og þeirra sáttmála sem gilda um verndun villtra dýra eða náttúrunnar.

2.8 Safneign og meðhöndlun gripa

Í söfnunarstefnu kann að vera gert sérstaklega ráð fyrir nýtilegum safngripum þar sem áhersla er á að varðveita menningarleg, vísindaleg eða tæknileg ferli frekar en hlutina sjálfa eða þar sem gripum er safnað saman til þess að þeir séu meðhöndlaðir eða notaðir til kennslu (sjá einnig 2.1).

2.9 Aðföng sem ekki falla undir skilgreinda söfnunarstefnu

Einungis skal í undantekningartilfellum kaupa eða þiggja hluti eða sýni sem ekki falla undir skilgreinda söfnunarstefnu safnsins. Yfirstjórn skal þá taka tillit til þeirra faglegu ráðlegginga sem kostur er á og til skoðana allra sem hlut eiga að máli. Þar skal meðal annars skoða mikilvægi gripanna í samhengi við menningarlega og náttúrulega arfleifð og gæta að sérhagsmunum annarra safna sem safna gripum af því tagi sem um ræðir. Hér

skal þó gæta þess sem endranær að taka ekki við gripum sem ekki fæst staðfest eignarhald á. (Sjá jafnframt 3.4.)

2.10 Aðföng frá fólki sem situr í yfirstjórn safns eða frá starfsfólki safns

Sérstök aðgát skal höfð þegar um er að ræða aðföng frá fólki sem situr í yfirstjórn safns, frá starfsfólki safns eða frá fjölskyldum þessa fólks eða frá öðrum þeim nátengdum – hvort sem um er að ræða innkaup eða gjöf.

2.11 Geymsla þegar annað þrýtur

Þrátt fyrir það sem sagt er hér í siðareglunum getur safn sinnt því hlutverki sérstaklega í umboði stjórnvalda að geyma gripi eða sýni sem ekki er fullnægjandi eigendasaga fyrir eða sem safnað var á ólögum hátt á því svæði sem safnið hefur lögboðna ábyrgð á.

Fært úr safneign

2.12 Vald í lögum til að ráðstafa gripum

Hafi safn lögum samkvæmt heimild til að ráðstafa gripum úr safneign – eða hafi veitt viðtöku gripum sem sérstök ákvæði hvíla á um slíkt – þá ber að fylgja í öllu fyrirmælum þar um. Ef ákvæði um ráðstöfun hafa hvílt á grip þegar hann var fenginn til safnsins skal fylgja þeim nema sýnt verði fram á að það sé ekki hægt eða að það skaði stofnunina á einhvern hátt og má þá leita lögfræðilegra leiða ef við á til að komast undan ákvæðinu.

2.13 Að færa grip úr safneign

Grip eða sýni skal þá aðeins færa úr safneign að fyrir liggi fullur skilningur á mikilvægi hans, því hvort endurnýja megi hlutinn eða ekki, lagalegri stöðu og hvort slík ráðstöfun geti rýrt traust almennings.

2.14 Ábyrgð á því að færa grip úr safneign

Ákvörðun um að færa hlut úr safneign skal vera á ábyrgð yfirstjórnar í samráði við forstöðumann safnsins og umsjónarmanns þeirra safngripa sem um ræðir. Sérstakt fyrirkomulag er þó um söfn gripa sem meðhöndlaðir eru eða hafðir í notkun (sjá 2.7, 2.8).

2.15 Ráðstöfun gripa sem færðir eru úr safneign

Hvert safn skal hafa fastmótaða stefnu um það með hvaða hætti má fjarlægja hluti varanlega úr safninu sem gjöf, tilfærslu, í skiptum, sölu, í skilum til upprunalegs eiganda eða til að láta eyða þeim, þ.e. með hverjum þeim hætti sem felur í sér löglegt afsal eignarhalds í hendur þeim sem við gripnum tekur. Öll gögn um slíkar ráðstafanir skal

geyma, gögn um hlutinn sjálfan og um það hvað um hann varð. Almennt er þess vænst að hlutur sem ráðstafa á úr safneign sé fyrst boðinn öðru safni.

2.16 Tekjur af gripum sem færðir eru úr safneign

Gripir í söfnum eru varðveittir þar í nafni almennings og ekki má líta á þá sem frjálsa og umbreytanlega eign. Peningum eða öðrum greiðslum sem koma fyrir gripum eða sýni sem færð eru úr safneign skal verja óskiptum safninu sjálfu til góða og séu yfirleitt notaðir til innkaupa í safnið.

2.17 Kaup á hlutum sem færðir eru úr safneign

Starfsfólk safnsins og yfirstjórn, fjölskyldur þeirra og fólk þeim nátengt skyldi ekki fá að kaupa muni sem færðir hafa verið úr safneign þeirrar stofnunar sem þeim ber ábyrgð til.

Umsjón safngripa

2.18 Viðgangur safna

Safnið skal með stefnu sinni og starfi leitast við að tryggja að safneign þess (varanleg eða forgengileg) og allar upplýsingar þar að lútandi, skráðar eins og við á, séu aðgengilegar til notkunar og verði skilað áfram til komandi kynslóða í eins góðu og öruggu ástandi og kostur er miðað við þá þekkingu og aðstöðu sem nú er völ á.

2.19 Verkaskipting í umsjón safns

Faglega ábyrgð á umsjón safna skal fela fólki sem hefur til þess nauðsynlega þekkingu og færni eða er leiðbeint á viðunandi hátt. (Sjá einnig 8.11.)

2.20 Skráning safna

Safneign skal skrá með þeim hætti sem fagmenn telja best henta. Í slíkri skráningu skal tilgreina og lýsa hverjum grip í safninu, skrá tengdar upplýsingar, uppruna, ástand, meðferð og geymslustað. Slíkar upplýsingar skal geyma á öruggum stað og búa þannig um tækjabúnað að upplýsingarnar séu aðgengilegar starfsmönnum safnsins og öðrum notendum.

2.21 Varnir gegn hamförum Þess skal gæta vandlega að gera áætlanir um verndum safneignarinnar þegar til vopnaðra átaka kemur eða meðan aðrar hamfarir ganga yfir, hvort sem er af manna völdum eða náttúrunnar.

2.22 Verndun safneignar og upplýsinga þar að lútandi

Safnið skal forðast að láta frá sér viðkvæmar persónuupplýsingar og skyldar upplýsingar eða aðrar trúnaðarupplýsingar þegar gögn um safneignina eru gerð almenningi aðgengileg.

2.23 Fyrirbyggjandi forvarsla

Fyrirbyggjandi forvarsla er mikilvægur liður í rekstri safna og umsjón safneignar. Það er ein helsta skylda alls safnafólks að búa vel að safngripum í sinni vörslu og verja þá, hvort sem er við geymslu, á sýningum eða í flutningum.

2.24 Forvarsla og viðgerðir á safneign

Safnið skal fylgjast vandlega með ástandi safngripa til að ákvarða hvenær gripur eða sýni gæti þarfnast forvörslu eða viðgerðar hjá menntuðum forverði. Meginmarkmiðið skal vera að koma í veg fyrir frekari hrörnun hlutarins eða sýnisins. Allt sem gert er í forvarnarskygningu skal skráð og eftir því sem tæk eru á skal tryggja að hægt sé að færa hlutinn aftur í samt horf. Allar breytingar sem gerðar eru skulu vera vel aðgreinanlegar frá upprunalega hlutum.

2.25 Velferð lifandi dýra

Safn sem heldur lifandi dýr tekur fulla ábyrgð á heilbrigði þeirra og líðan. Í slíku safni skal setja öryggisreglur til verndar starfsfólki og gestum, sem og dýrunum. Þessar reglur skulu samþykktar af sérfræðingi í dýralækningum. Erfðabreytt dýr skal merkja sérstaklega.

2.26 Einkanotkun safneignar

Hvorki starfsmönnum safns né yfirstjórn, fjölskyldum þeirra eða nátengdum, né öðrum skal heimilt að taka hluti úr safneign til einkanota, jafnvel þótt aðeins sé um stundarsakir.

3. Söfn geyma frumgögnin sem þarf til að grundvalla þekkingu og bæta hana

Grunnhugsun: *Söfn bera sérstakar skyldur gagnvart öllum til að varðveita, tryggja aðgang að og túlka þau frumgögn og -heimildir sem safnað hefur verið til og geymd eru í safneign þeirra.*

Frumgögn og -heimildir

3.1 Safneignir sem frumgögn

Í stefnumörkun safna skal greinilega geta mikilvægis safnkosts sem frumgagna. Þar skal jafnframt staðfest að þetta stjórnast á engan hátt af tískustraumum í kenningum menntamanna eða í starfsemi safna almennt.

3.2 Aðgengi að safneign

Söfn bera sérstaka ábyrgð á að gera safneign sína og upplýsingar þar að lútandi eins aðgengilegar og hægt er, að teknu tilliti til trúnaðarskuldbindinga og öryggismála.

Söfnun og rannsóknir a vegum safna

3.3 Söfnun á vettvangi

Söfn sem standa að söfnun á vettvangi skulu móta stefnu til samræmis við akademískar kröfur og við landslög, alþjóðalög og alþjóðasáttmála eftir því sem við á. Við vettvangsrannsóknir skal ávallt fara með nærgætni og af virðingu gagnvart viðhorfum heimamanna, auðlindum þeirra og menningu, sem og gagnvart viðleitni til að bæta menningarlega og náttúrulega arfleifð.

3.4 Undantekingar við söfnun frumgagna og -heimilda

Í algjörum undantekningartilfellum kann hlutur sem ekki fæst staðfestur uppruni á að geta bætt svo miklu við þekkingu okkar að það teljist almannahagsmunir að varðveita hann. Þegar taka skal við slíkum gripum og bæta í safneign ber að kalla til ákvörðunar sérfræðinga í viðkomandi fagi og skal hvergi hallað máli hvorki innanlands né á alþjóðavettvangi. (Sjá einnig 2.11)

3.5 Rannsóknir

Rannsóknir starfsmanna skulu tengjast hlutverki og stefnu safnsins og samræmast lögum og viðteknum siðareglum og akademísku vinnulagi.

3.6 Skaðleg greining

Þegar beita þarf greiningaraðferðum sem skaða rannsóknarefnið skal halda fullkomnar skrár um efnið sem greint er, niðurstöður greininganna og þær rannsóknir sem verða í framhaldi, að útgefna efni meðtöldu, og skal allt þetta fylgja skráningargögnum hlutarins upp frá því.

3.7 Líkamsleifar og helgigripir

Rannsóknir á líkamsleifum fólks og helgigripum verða að standast faglegar kröfur og taka tillit til hagsmuna og átrúnaðar samfélagsins, þjóðarbrotu eða trúflokka sem hlutirnir eru upprunnir úr, ef um slíkt er vitað. (Sjá einnig 2.5 og 4.3)

3.8 Rannsóknir og rétthafar efnis

Þegar starfsmenn safns búa efni til kynningar, sýningar eða til að skrá rannsóknir á vettvangi skulu liggja fyrir samningar við viðkomandi safn um allan rétt á efninu.

3.9 Miðlun sérþekkingar

Öllum í hópi safnafólks ber skylda til að miðla þekkingu sinni og reynslu til kollega, fræðimanna og nemenda á viðkomandi sviði. Þeim ber að virða og geta þeirra sem þeir sjálfir hafa lært af og skulu kenna öðrum allt sem getur gagnast þeim af nýjungum og framförum í tækni.

3.10 Samstarf milli safna og annarra stofnana

Starfsfólk safna skal viðurkenna og halda á lofti nauðsyn þess að eiga samstarf og samráð milli stofnana sem hafa sameiginleg svið og söfnunarstefnu. Þetta á sér í lagi við um æðri menntastofnanir og ýmsar opinberar stofnanir þar sem rannsóknum fylgir oft umfangsmikil söfnun efnis sem ekki er tryggð umsjón með til frambúðar.

4. Söfn skapa tækifæri til að njóta náttúruarfleifðar og menningararfleifðar, skilja hana og kynna

Grunnhugsun: *Söfnum ber sérstaklega skylda til að rækta menntunarþáttinn í starfi sínu og laða til sín safngesti úr því samfélagi, héraði eða samfélagshóp sem hvert safn þjónar. Samskipti við þetta samfélag og ræktarsemi við arfleifð þess er grundvallaratriði í menntunarhlutverki hvers safns.*

Fastasýningar og sérsýningar

4.1 Fastasýningar, sérsýningar og sérstakir viðburðir

Fastasýningar og sérsýningar – hvort sem er raunverulegar eða rafrænar, skulu vera í samræmi við yfirlýst markmið, stefnu og tilgang safnsins. Þær skulu aldrei verða til þess að gæði safneignarinnar séru rýrð eða umsjón og varðveisla hennar.

4.2 Túlkun sýningargripa

Söfnum ber að tryggja að upplýsingar sem settar eru fram með sýningum séu á rökum reistar, réttar og nákvæmar, og taki viðeigandi tillit til allra hópa og alls átrúnaðar sem hlut geta átt að máli.

4.3 Nærgætni við sýningu gripa

Líkamsleifar fólks og helgigripa verður að sýna þannig að samrýmist faglegum kröfum og að þegar um slíkt er vitað sé tekið fullt tillit til hagsmuna og átrúnaðar þess samfélags, þjóðarbrotis eða trúfélags sem gripirnir eru sprotnir úr. Gæta verður sérstakrar háttvísi þegar slíkir gripir eru sýndir og virðingar fyrir mannlegri reisu fólks af öllum þjóðum.

4.4 Gripir fjarlægðir af sýningu

Þegar beiðni um að fjarlægja líkamsleifar eða helgigripa af sýningu berst frá því samfélagi sem gripirnir eru upprunnir í skal fjalla um hana án tafa og af virðingu og nærgætni.

Beiðni um að slíkum gripum verði skilað skal fjalla um á sama hátt. Í stefnu safnsins skal greina skýrt á um hvernig svara skuli beiðnum af þessu tagi.

4.5 Sýningar á gripum sem ekki er upprunavottun fyrir

Söfn skulu forðast að sýna eða nýta á annan hátt sýningarefni ef vafi leikur á um uppruna þess eða eigendasögu skortir. Hafa skal í huga að slíkar sýningar eða aðra notkun má túlka svo að í felist samþykki á eða þátttaka í ólöglegri verslun með menningarverðmæti.

Önnur gögn

4.6 Útgáfa

Upplýsingar sem gefnar eru út af söfnum, með hvaða hætti sem vera kann, skulu vera á rökum reistar, ýtarlegar og réttar, og taka tillit til fræðigreina, samfélaga og trúaratriða sem efninu tengjast. Við útgáfu á vegum safnsins skal hvergi draga úr þeim kröfum sem stofnunin byggir á.

4.7 Endurgerðir

Virða skal heildarsamsetningu og -svip frummyndarinnar við gerð eftirmynda, eftirprentana eða afrita af hlutum úr safneign. Allar slíkar eftirmyndir skal merkja óafmáanlega sem afrit.

5. Í söfnum felst tækifæri til annarrar almenningsþjónustu

Grunnhugsun: *Söfn nýta sérfræðinga af ýmsum sviðum og ýmis ráð, efni og tæki sem nota má miklu víðar en í söfnum. Þetta getur leitt til þess að samnýting á þjónustu eða sala á þjónustu verði viðbót við aðra starfsemi safna. Slíka starfsemi skal skipuleggja þannig að hún stangist aldrei á við yfirlýst markmið safnsins.*

Greining

5.1 Greining illa fenginna gripa

Þar sem söfn bjóða þjónustu við greiningu gripa skulu þau í engu koma fram á þann veg að virst gæti að söfnin nytu góðs af, beint eða óbeint. Ekki skal segja opinberlega frá greiningu og sannprófun gripa sem grunur leikur á um að hafi verið illa fengnir eða fluttir milli landa fyrr en viðeigandi yfirvöldum hefur verið gert viðvart.

5.2 Skoðun og mat

Verðmætamat skal aðeins gera ef tryggja á hluti í safneign. Mat á verðmæti annarra gripa skal aðeins gefa ef eftir því er leitað formlega frá öðru safni eða frá öðrum lögbærum aðilum, ríkisvaldi eða opinberu yfirvaldi. Ef safnið sjálft kann að njóta góðs af niðurstöðu mats skal leita til sjálfstæðra matsaðila.

6. Söfn eiga náíð samstarf við samfélagið sem safneign þeirra er sprottin úr og við samfélagið sem þau sjálf starfa í

Grunnhugsun: *Í söfnum endurspeglast menningar- og náttúruarfleifð þeirra samfélaga sem þau eru sprottin úr. Þannig eru þau öðru vísi en önnur almenn verðmæti og kunna að tengjast náíð þjóðernishugmyndum, héraðsmynd, menningu þjóðarbrotta eða sjálfsmyndum byggðum á trúarbrögðum eða stjórnmálahugmyndum. Því er mikilvægt að stefna safna taki mið af slíku.*

Uppruni safneignar

6.1 Samstarf

Söfn skulu stuðla að miðlun þekkingar, gagna og safneignar til safna og

menningarsamtaka í upprunalöndum og -samfélögum. Kanna ætti hvort hægt er að koma á samstarfi við söfn í löndum eða á svæðum þar sem mikill hluti menningararfleifðarinnar hefur farið forgörðum.

6.2 Menningarverðmætum skilað

Söfn ættu að vera reiðubúin til að eiga frumkvæði að viðræðum um skil á menningarverðmætum til þess lands eða samfélags sem þau eru sprottin úr. Þetta skal gera á óhlutdrægan hátt og byggja á vísindalegum og faglegum grunni jafnt sem mannúðarsjónarmiðum – frekar en að málið sé tekið fyrir hjá ríkisvaldinu sjálfu eða afgreitt á pólitískum grundvelli. Taka skal fullt tillit til reglugerða, landslaga og alþjóðalaga.

6.3 Endurheimt menningarverðmæta

Þegar upprunaland eða -þjóð óskar þess að skilað sé grip eða sýni sem sannanlega hefur verið flutt úr landi eða á annan hátt skipt um eigendur í trássi við reglur og samþykktir í landinu eða milli þjóða – og sé þá jafnframt sýnt fram á að gripirnir séu hluti af náttúru- eða menningararfleifð viðkomandi lands eða þjóðar – skal safnið sem í hlut á strax gera ábyrgar ráðstafanir til að eiga samvinnu um skil á gripunum, séu ekki á því neinir lagalegir annmarkar.

6.4 Menningarmunir frá herteknum löndum

Söfn skulu forðast að kaupa eða þiggja menningarmuni frá herteknum svæðum og virða í öllu lög og samþykktir sem gilda um innflutning, útflutning og eignartilfærslu menningarlegra og náttúrulegra muna.

Virðing fyrir því samfélagi sem safnið þjónar

6.5 Lifandi samfélag

Þar sem starfsemi safns tekur til lifandi samfélags eða arfleifðar þess skulu aðföng háð upplýstu og gagnkvæmu samþykki og án þess að hallað sé á nokkurn hátt á eigandann eða þann sem upplýsingar veitir. Framar öllu skal virða óskir þess samfélags sem í hlut á.

6.6 Fjármögnun aðstöðu fyrir samfélagsstarf

Þegar leitað er eftir fjármagni fyrir starfsemi sem tengist lifandi samfélögum skal gæta þess að skaða hvergi hagsmuni þeirra sjálfra. (Sjá 1.10)

6.7 Notkun á efni frá lifandi samfélögum

Við notkun safna á safnefni frá lifandi samfélögum skal gæta að virðingu fólks og að hefðum og menningu þeirra. Nota skal slíkt safnefni til að stuðla að velferð fólks, þróun samfélagsins, umburðalyndi og virðingu með því að styðja fjölmenningslega tjáningu og fjöltyngda menningu. (Sjá 4.3)

6.8 Stuðningur við samtök utan safnsins

Söfn skulu skapa aðstöðu sem hvetur til stuðnings frá samfélaginu (til dæmis með vinafélögum safna eða annars konar stuðningsfélögum), viðurkenna framlag þeirra og stuðla að hnökralausu samstarfi milli fólks úr samfélaginu og starfsfólks safnsins.

7. Söfn fara að lögum

Grunnhugsun: *Söfn verða að fylgja í einu og öllu þeim lögum sem við eiga – alþjóðalögum, landslögum, reglugerðum sveitarfélaga og milliríkjasamþykktum. Þá skal safnstjórn virða allar þær lagakvaðir sem kunna á hvíla á safninu, safneign þess eða starfsemi.*

Lagarammi

7.1 Landslög og reglugerðir

Söfn skulu fara að öllum landslögum og reglugerðum sem sveitarfélög hafa sett og varða starfsemi safnsins.

7.2 Alþjóðasamningar

Í stefnu hvers safns skal taka mið af eftirfarandi alþjóðasamningum sem eru sá staðall er beita skal við túlkun á siðareglum ICOM:

- UNESCO Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (The Hague Convention, First Protocol, 1954 and Second Protocol, 1999);
- Samningur um leiðir til að banna og hindra ólögsmætan innflutning, útflutning og yfirfærslu eignarhalds á menningarverðmætum. UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (1970);

- Samningur um líffræðilega fjölbreytni. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (1973);
- UN Convention on Biological Diversity (1992); Unidroit Convention on Stolen and Illegally Exported Cultural Objects (1995);
- UNESCO Convention on the protection of the Underwater Cultural Heritage (2001);
- Samningur um varðveislu menningararfða. UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003).

8. Söfn starfa á faglegan hátt

GRUNNHUGSUN: *Fagfólk í söfnum skal virða viðteknar kröfur og lög og halda á lofti virðingu og heiðri starfsins. Því ber að verja almenning gegn ólöglegri framkomu og því sem ekki samræmist faglegri siðfræði. Hvert tækifæri skal nýtt til að upplýsa og mennta almenning um markmið, tilgang og metnað starfsstéttarinnar til að stuðla að auknum skilningi almennings á framlagi safna til samfélagsins.*

Fagleg framganga

8.1 Þekking á lögum sem við eiga

Hver einasti fagmaður sem starfar í safni skal kunna skil á þeim lögum sem varða starf hans, hvort sem er alþjóðalögum, landslögum eða reglugerðum sveitarfélaga. Þeim ber öllum að forðast nokkuð það sem túlka mætti sem ólöglega hegðun.

8.2 Fagleg ábyrgð

Fagfólki í söfnum ber að fara eftir stefnu og reglum þess safns sem það starfar við. Þó skal heimilt að gera athugasemdir við það sem maður telur skaða safnið eða starfsstéttina, svo og þar sem um er að ræða atriði er varða siðræna þætti starfsins.

8.3 Fagleg framganga

Tryggð við starfsfélaga og við safnið sem hver starfar við eru lykilatriði í faglegri ábyrgð og skal byggja á þeim siðrænu grundvallarreglum sem eiga við um starfið allt. Hér skal fylgja því sem segir í siðareglum ICOM og taka tillit til annarra reglna eða stefnumiða sem lúta að safnastarfi.

8.4 Akademísk ábyrgð

Fagfólki í söfnum ber að styðja rannsóknir, varðveislu og notkun á þeim upplýsingum sem búa í safneigninni. Þeim ber því að forðast að gera nokkuð sem valdið gæti því að slíkar upplýsingar glatist.

8.5 Svarti markaðurinn

Fagfólk í söfnum skyldi ekki á nokkurn hátt styðja ólöglega verslun með náttúruleg eða menningarleg verðmæti, beint eða óbeint.

8.6 Trúnaður

Fagfólki í söfnum ber að halda allan trúnað um upplýsingar sem lúta að störfum þess. Þá skal halda í trúnaði upplýsingar um hluti sem komið er með til safnsins til greiningar og má ekki gera slíkar upplýsingar opinberar eða miðla til annarra stofnana eða einstaklinga án sérstaks samþykkis eigandans.

8.7 Öryggi safns og safneignar

Starfsmenn skulu halda í trúnaði öllum upplýsingum um öryggisráðstafanir safnsins eða einkasafna og allra staða sem þeir kunna að skoða í starfi sínu.

8.8 Undantekning á reglunni um trúnað

Trúnaður skal þó taka tillit til lögbundinnar skyldu hvers og eins til að aðstoða lögreglu og yfirvöld við eftirgrennslan um stolna hluti, ólöglega fengna hluti og ólöglegan flutning á eignarhaldi.

8.9 Sjálfstæði fagfólks

Fagfólki er veitt nokkurt sjálfstæði en þó ber því að skilja að öll einkaviðskipti þeirra og faglegir hagsmunir verða skoðaðir í ljósi starfs þeirra fyrir safnið sem þeir eru ráðnir hjá.

8.10 Faglegt samband við aðra

Í starfi sínu mynda fagmenn í söfnum náði samband við ýmsa sem starfa á sama safni eða utan þess. Þeim ber þó að sinna þjónustu og skyldum við aðra á skilvirkan hátt og af metnaði.

8.11 Fagleg ráðgjöf

Fagleg ábyrgð felst í því að ráðfæra sig við samstarfsmenn innan safnsins eða utan þess ef sérfræðikunnátta er ekki fyrir hendi innan þess til að tryggja faglega ákvarðanatöku.

Hagsmunaárekstrar

8.12 Gjafir, greiðar, lán og því um líkt

Starfsfólk safna má ekki taka við gjöfum eða þiggja greiða, lán eða annars konar umbun sem því kann að bjóðast og tengjast skyldum þess við safnið. Stöku sinnum er eðlilegt að gefa eða þiggja gjafir sem kurteisisvott en það ætti ávallt að gera í nafni safnsins.

8.13. Störf utan safnsins eða viðskiptahagsmunir

Þótt fagmenn í safnastarfi búi við nokkurt frjálrsræði skal þeim vera ljóst að ekki verður greint að fullu milli starfa þeirra fyrir safnið sem þeir eru ráðnir hjá og hagsmuna þeirra vegna annarra starfa eða viðskiptahagsmuna. Þeir skyldu ekki taka að sér launuð störf eða utanaðkomandi verkefni sem stangast á við hagsmuni safnsins eða gætu virst gera það.

8.14 Verslun með náttúrulega eða menningarlega arfleifð

Fagfólk í söfnum skyldi ekki taka beinan eða óbeinan þátt í verslun með náttúrulega eða menningarlega arfleifð.

8.15 Samskipti við söluaðila

Fagfólk í söfnum skyldi ekki þiggja gjafir, boð eða aðra umbun frá söluaðila, uppboðshaldara eða nokkrum öðrum ef það er hvatning til þess að kaupa eða ráðstafa safngripum eða til að hafa áhrif á ákvarðanatöku og framkvæmdir. Ennfremur skyldi fagfólk í söfnum ekki mæla með neinum sérstökum söluaðila, uppboðshaldara eða matsmanni við almenning.

8.16 Einkasöfnun

Fagfólk í söfnum skyldi ekki keppa við safnið sem það vinnur hjá um að eignast safnhluti eða á nokkurn hátt sem lýtur að söfnun þess sjálfs. Um einkasöfnun starfsmanns skal gera sérstakt samkomulag milli hans og safnstjórnar og því skal fylgja í hvívetna.

8.17 Nokun nafns og merkis ICOM

Félagar í ICOM mega ekki nota orðin „International Council of Museums“, „ICOM“ eða merki ICOM til að kynna eða styðja nokkuð það sem sem gert er í gróðaskyni.

8.18 Annar hagsmunaárekstur Ef kemur til annars konar árekstra þar sem hagsmunir einstaklings og safnsins stangast á skulu hagsmunir safnsins vega þyngra.